

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.16.2024.9384>

**ბრძოლა საბჭოთა ოკუპაციის წინააღმდეგ
(ზაირა არსენიშვილის „ვა, სოფელო...“ და
ნოდარ მაჭარაშვილის „ქეიპი სოლოლაკი“)**

**The Struggle Against Soviet Occupation
(Zaira Arsenishvili's „Va, Sofelo...“ and
Nodar Macharashvili's „Keipi Sololaki“)**

ნინო ვახანია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Nino Vakhania

Sokhumi State University
Georgia, Tbilisi

აბსტრაქტი

1921 წელს, სამწლიანი დამოუკიდებლობის შემდეგ, საქართველო საბჭოთა რუსეთმა დაიპყრო. ქართველი ხალხი ადვილად ვერ შეეგუა ვერაგულ ოკუპაციას. შეიქმნა ცალკეული რაზმები, რომლებმაც დაიწყეს შეირადებული ბრძოლა ოკუპანტების წინააღმდეგ.

1924 წლის აგვისტოს აჯანყება ტრაგიკულად დამთავრდა, თუმცა ეს ფაქტი დარჩა გმირობის, შეუგუებლობის, უკომპრომისობის მაგალითად. აჯანყების მეთაური ქაქუცა ჩოლოყაშვილი საბჭოთა ხელისუფლებამ ყაჩაღად გამოაცხადა და აკრძალა მისი სახელის ხსენებაც კი.

მხოლოდ XX საუკუნის 80-90-იან წლებში გახდა შესაძლებელი ამ აჯანყებასა და მის სხვადასხვა წახნაგზე უშიშრად და ხმამაღლა საუბარი და, როგორც მოსალოდნელი იყო, კიდევ ჰპოვა თავისი გამოძახილი მხატვრულ ლიტერატურაში. ერთ-ერთი საყურადღებო რომანი, რომლის ვრცელ პასაჟებშიც აისახა ქაქუცა ჩოლოყაშვილისა და მისი რაზმის ბრძოლა აგრესორთა წინააღმდეგ, ის სისასტიკე, რომლითაც მმართველი ძალა უსწორდებოდა ეროვნულ მოღვაწეებს, გახლავთ ზაირა არსენიშვილის „ვა, სოფელო...“

ამ აჯანყებას წინ უსწრებდა პატარ-პატარა ბრძოლები, რომელთა მონაწილეებმაც მოამზადეს 1924 წლის აგვისტო. 1923 წლის რეპრესიებს შეეწირა ეროვნული მოძრაობის ერთ-ერთი მეთაური, გენერალი კოტე აფხაზი. ეს რეალური ისტორიული პირი მთავარი პერსონაჟია ნოდარ

მაჭარაშვილის ვრცელი მოთხრობისა „ქეიფი სოლოლაკში“, რომელშიც ოსტატურადაა ერთმანეთთან შერწყმული ისტორიული ფაქტები და მწერლის გამონაგონი. რაც მთავარია, მკაფიოდაა გადმოცემული და მხატვრული დამაჯერებლობითაა ხორცშესხმული ორი, ურთიერთსაპირისპირო მსოფლმხედველობა; ორი, ურთიერთდაპირისპირებული იდეა – სამშობლოს ერთგულება და მტრის მონება.

ეს თხზულებები უხილავი ძაფებითაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. ქართველი მწერლების ცხოველი ინტერესი საუკუნის წინანდელი მოვლენებისადმი კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ თავისუფლებისათვის ბრძოლის იდეა მარადიულია და მას მნიშვნელობა დღესაც არ დაუკარგავს.

საკვანძო სიტყვები: ანტისაბჭოთა განწყობა ქართულ ლიტერატურაში, ზაირა არსენიშვილის მოთხრობა „ვა, სოფელო“, ნოდარ მაჭარაშვილის მოთხრობა „ქეიფი სოლოლაკში“.

ABSTRACT

In 1921, following three years of independence, Georgia was occupied by Soviet Russia. The Georgian people did not easily accept this treacherous occupation. Small armed units were formed, initiating a resistance against the occupiers.

The August 1924 uprising ended tragically, yet it remains a symbol of heroism, defiance, and uncompromising resistance. The uprising's leader, Kakutsa Cholokashvili, was branded a bandit by the Soviet authorities, and even the mention of his name was prohibited. Only in the 1980s and 1990s did it become possible to speak openly and fearlessly about this uprising and its various aspects, which naturally found reflection in Georgian literature.

One notable novel portraying Kakutsa Cholokashvili and his unit's fight against the occupiers, as well as the cruelty inflicted on national figures by the ruling power, is Zaira Arsenishvili's „Va, Sofelo...“. The uprising was preceded by smaller skirmishes, whose participants helped lay the groundwork for the August 1924 events. Among those affected by the 1923 repressions was General Kote Abkhazi, a key historical figure and the protagonist of Nodar Macharashvili's long narrative „Keipi Sololaki“, which skillfully intertwines historical facts with the author's creative imagination.

Crucially, both works vividly present, with artistic credibility, two opposing worldviews and conflicting ideas: loyalty to the homeland versus servitude to the enemy. These texts are interconnected by invisible threads, reflecting Georgian writers' enduring interest in events of a century ago. They remind us that the idea of the struggle for freedom is timeless and continues to hold relevance today.

Keywords: Anti-Soviet sentiment in Georgian literature, Zaira Arsenishvili's story „O, Mortal World“, Nodar Macharashvili's story „Feast in Sololaki“.

შესავალი

1924 წლის აგვისტოს აჯანყება უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა ჩვენს ისტორიაში. თავისუფლების მოსაპოვებლად ეს განწირული ბრძოლა თავისებურად აირეკლა მხატვრულ, დოკუმენტურსა და მხატვრულ-დოკუმენტურ პროზაში. კვლევის მიზანია, თვალი გავადევნოთ, როგორ აისახა ეს ეპიზოდი ორ თხზულებაში - გამოცდილი და აღიარებული ოსტატის, ზაირა არსენიშვილის რომანში „ვა, სოფელო...“ და ახალგაზრდა მწერლის, ნოდარ მაჭარაშვილის ვრცელ მოთხრობაში „ქეიფი სოლოლაკში“. ორივე ნაწარმოების შესახებ გამოითქვა ლიტერატურისმცოდნეთა საყურადღებო მოსაზრებები.

მეთოდები

კვლევისას ისტორიულ-შედარებითი, ანალიზისა და სხვა მეთოდების გამოყენებამ საშუალება მომცა, სტატიაში ჩემი დაკვირვებები წარმოემჩინა.

მსჯელობა

ზაირა არსენიშვილმა, როგორც მწერალმა, მართალია, ოდნავ დაგვიანებით, მაგრამ მაინც კარგა ხანია, მიიპყრო ქართული კრიტიკისა და ქართველი მკითხველის ყურადღება. შეიძლება ითქვას, რომ დღეს მწერალი ქალის შემოქმედება პოპულარული და საყურადღებოა ყველა თაობისთვის. უკვე მოჰყვა საგულისხმო გამოხმაურებები ზევრი რამით გამორჩეულ რომანს - „ვა, სოფელო... (კახური ქრონიკები)“, კიდევ ბევრჯერ რომ უნდა გახდეს ლიტერატურათმცოდნეთა (და არა მარტო მათი) მსჯელობის საგანი.

რომანი მრავალშრიანია. იგი არაერთი ამბით, არაერთი სიუჟეტური ხაზით არის აგებული. ოღონდ რთული კომპოზიცია ოდნავადაც არ აძნელებს თხრობის ერთიანობაში აღქმას. ყველა ეპიზოდი ერთმანეთთან მჭიდროდაა დაკავშირებული, ერთმანეთს ავსებს და თავის ორიგინალურ სათქმელს გამოხატავს.

ამ, მოცულობითაც დიდი წიგნის მთავარი ამბავი 1937 წლის რეპრესიებია. ერთი, საკმაოდ მოზრდილი ნაწილი კი მთლიანად 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებასა და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის წარმოჩენას ეძღვნება და ემსახურება.

სიცრუის, სიბილწის, ბოროტების წინააღმდეგ ბრძოლის მოტივს ორგანულად და წარმტაცად უკავშირებს მწერალი შექსპირის სიბრძნეს. ბავშვებისთვის (და მკითხველისთვის) გასაგებად, უბრალოდ და ნათლად საუბრობს პერსონაჟი (მოთხრობელის ბეზია) ჰამლეტის ტრაგედიაზე. მინიშნებებით, მაგალითებითაა გამოაშკარავებული ბოროტების გამანადგურებელი ბუნება და პირდაპირ, როგორც შიშველი პროპაგანდა, გაისმის სიმართლის სიყვარულისა და მისი დაცვისკენ მოწოდება.

თავები ერთმანეთისგან პირობითადაა გამოყოფილი - მონაკვეთები არც დანომრილია და არც დასათაურებული, მხოლოდ ეპიგრაფებითაა თხრობა დანაწევრებული. სამეცნიერო ლიტერატურაში შენიშნულია ზაირა არსენიშვილის სტილის ერთი მახასიათებელი - მწერალი ისე ოსტატურად გადადის აწმყო დროიდან წარსულში, ისე ორგანულად და ბუნებრივად ახალი და ძველი შერწყმული ერთმანეთთან, რომ მკითხველი ხშირად ვერც

გრძნობს ამ გადასვლას. ეპიზოდში, რომელიც გაერთიანებულია ეპიგრაფით - „ვა, საწუთროო, სიცრუვით თავი სატანას ადარე,“ ავტორი თავისი ძლიერი კალმით დასამახსოვრებლად ხატავს საბჭოთა „სისხლიანი კალოს“ ერთ რგოლს - 1924 წლის აგვისტოში თელავში გამართული არისტოკრატიული ქორწილის ტრაგიკულ დასასრულს. ხალხის მეხსიერებამ ეს რეალური ამბავი „სისხლიანი ქორწილის“ სახელით შემოინახა. მწერალი ოსტატურად აღადგენს ავადსახსენებელი დროის ცოცხალ სურათებს. აქ ძნელია დოკუმენტალიზმისა და მხატვრული გამონაგონის ერთმანეთისგან გამოიჯვნა და, ალბათ, არცაა საჭირო. იმიტომ, რომ ეს ტრაგიკული სცენა არა მარტო ცხოვრებისეული, არამედ მხატვრული სიმართლის განსახოვნებაა. სხვათა შორის, მურად მთვარელიძეს დოკუმენტური სიზუსტითაა აქვს აღდგენილი, გადმოცემული და ნაკვლევი ანალოგიური ეპიზოდები იმავე პერიოდში ხაშურის მუნიციპალიტეტში (მთვარელიძე 2024).

ზაირა არსენიშვილის რომანში დიდი შთამბეჭდაობითაა ერთმანეთთან დაპირისპირებული მენახირეთა შაირობა, ფანდურის ფხაკუნი, რძის ჩხრიალი, სადღვებლის ხმა და, მეორე მხრივ, ტყვიების ზალპი და დახვრეტილთა უკანასკნელი გმინვა... იდილიურ სურათს ტრაგიკული ენაცვლება. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გეოგრაფიული გარემოს - თელავის, მისი უბნების, ქუჩების, გორაკების, სახლების ზუსტად მითითებასა და აღწერას. მკითხველს არ ტოვებს განცდა, თითქოს მწერალი მომსწრე და თვითმხილველი ყოფილიყოს იმ მწარე დღეებისა. რცხილაძიანთ ნინასა და ოფიცერ საშა გამყრელიძის ქორწილი სილამაზის, მახვილგონიერების, სიუხვის, ნიჭისა და სხვა ადამიანურ ღირსებათა და სათნოებათა გამოვლინების ერთი განუწყვეტელი ფოიერვერკია. თხრობაში ბუნებრივად შემოდის ქაქუცა ჩოლოყაშვილის სახელი. „ქაქუცას დეიდაშვილ-მამიდაშვილ-ბიძაშვილია ჩვენებური თავადაზნაურობა. ერთიანად არიან გადაბმული ან ნათესაობით, ან მეზობლობით, ან ნათელ-მირონით, ქაქუცას კიდეც აგერ ბოლშევიკები დასდევენ...“ (არსენიშვილი 2019:508)- აფრთხილებენ მექორწილეებს.

მაგრამ კეთილშობილი ადამიანის გულუბრყვილობითა და გამოუცდელობით უმრავლესობამ ვერ დაუკავშირა ერთმანეთს ქორწილში თავშეყრა და ავი ჟამი.

მწერალი ისე ხატოვნად აღწერს, იმდენ დროს, ადგილსა და ძალისხმევას უთმობს ქართულ სიმღერაზე საუბარს, ისეთი ცოდნით, სიყვარულითა და სიამოვნებით გადმოგვცემს ქართული ლხინის, ქართული სუფრის ნიუანსებს, მოხდენილ, დარბაისლურ, ლაზათიან სიტყვა-პასუხსა და სხვა დეტალებს, რომ თამამად შეიძლება ითქვას, ადამიანებთან ერთად, თხზულების მოქმედი პირები არიან ქართული სიმღერა და ქართული სიტყვა.

მეტყველების კულტურა, ხმა, მანერა, ტონი, განწყობა და თვითნათქვამის შინაარსი ყველაზე უკეთ ახასიათებს პიროვნებას. ტკბილსიტყვაობა ჩვენი ეროვნული ტრადიციაა და, საერთოდ, ზოგადქრისტიანულიც. კარგად იცოდნენ ჩვენმა წინაპრებმა სიტყვის ფასი, მნიშვნელობა და დანიშნულება ამქვეყნად. სიტყვით შექმნილ სამყაროში ადამიანის მიერ

ნათქვამი არ იკარგება, ზეცაში ადის. ამიტომაცაა, რომ ზოგჯერ მწერლები ისეთ ვითარებაში აქცევენ ყურადღებას პერსონაჟის მჭევრმეტყველების უნარს, როცა თითქოს ამის საჭიროება არც არის. ვთქვათ, არაფერი დააკლდება გრიგოლ ხანძთელის ამალღებულ პორტრეტს ამ თვისების გარეშეც, აკაკი წერეთლის პოემაში არც თორნიკე ერისთავისა და არც მეფე დავით კურაპალატის დასახასიათებლად, ერთი შეხედვით, უპირველესი მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს მათი საუბრის მომხიბლაობას... თუმცა ავტორები საგანგებოდ გამოყოფენ გმირთა მოზომილ, ბრძნულსა და ტკბილ ლაპარაკს მათივე სულიერების წარმოსაჩენად. არ იქნება ზედმეტი, თუ აქვე გიორგი ლეონიძის „ნატვრის ხის“ პერსონაჟის, დეიდა მაიკოს დაშაქრულ მიმართვებსაც გავისხენებთ. ბილწსიტყვაობა, უშვერი გინება საქართველოში დამპყრობლებს გაუვრცელებიათ და დაუმკვიდრებიათ - ჯერ არაბებს, ბოლოს - რუსებს. ალექსანდრე ორბელიანის გადმოცემით, ქართულად ყველაზე შეურაცხყოფელი მიმართვა ყოფილა: „შე ასეთო და ისეთო...“ რუსმა ჯარისკაცებმა, დაბალი სოციალური წრის წარმომადგენელმა, გაუნათლებელმა ბოგანოვმა მოიყოლეს ჩვენში დედის გინება და სხვა უხამსი გამონათქვამები. მართალია, თხზულებაში მცირე ადგილი უჭირავს, მაგრამ მეტად საგულისხმოდაა წარმოჩენილი ქართული ენის დაცვის, ოჯახში მაინც ქართულად ლაპარაკის მნიშვნელობა...

ზაირა არსენიშვილის რომანში ნატურალისტური სიზუსტითაა გადმოცემული ის გარემოება, რომ თელავიცა და ახლომახლო სოფლებიც სავეს იყო ლამაზმანებითა და კარგი მომღერლებით. საუბრისას ყველას ბადაგი ამოსდიოდა პირიდან. ქორწილში შეკრებილთა დანახვასა და მოსმენას არაფერი სჯობდა. ყველას უხაროდა ერთმანეთის ნახვა... ქორწილი მიკრომოდელია მთელი ქართული არისტოკრატიის ცხოვრებისა, ყოფისა. მკითხველის თვალწინ იხატებიან მაყაშვილები, ყარალაშვილები, ჯორჯაძეები, სულხანიშვილები, წინამძღვრიშვილები, ავალიშვილები, ანდრონიკაშვილები, სარაჯიშვილები, ციცქიშვილები... კიდევ მრავალნი - ყოველმხრივ მისაბამნი, დახვეწილნი, საუკუნეობით ჩამოყალიბებული რასის წარმომადგენელნი. და ქართველი თავადაზნაურობის ამ უნატიფეს თავშეყრას დაუპირისპირდა უტიფართა, უზრდელთა, მოძალადეთა, მონათა მთელი ბრბო. შეგნეულად თუ შეუგნებლად, გამიზნულად თუ გულუბრყვილოდ მტრის სამსახურში ჩამდგარი, დამპყრობლის ერთგული, პარტიის მიზნებისა და სურვილების უსიტყვოდ აღმსრულებელი და ამის გამო ყველაფრის მკადრებელი ადამიანები, ცხადია, საკუთარი ქვეყნისა და ხალხის მოღალატეები გახლდნენ. რომანში თვალნათლივ, ხელშესახებადაა ნაჩვენები, როგორ ებრძვის ერთმანეთს ერთგულება და ღალატი, სიყვარული და სიძულვილი, სიკეთე და ბოროტება.

ზაირა არსენიშვილი პერსონაჟთა სახელებით ზუსტ ემოციურ ველს ქმნის. შეკითხვაც არ უნდა, ვის ერქმევა გარეგინა - ცხადია, მკვლელს, მხვრეტელს, დიდი ძალის მქონე პატარა კაცუნას. ჩონი, რომელიც არ გახლავთ მწერლის ფანტაზიით შექმნილი, აბრევიატურაა და აღნიშნავს საგანგებო დანიშნულების ნაწილებს (ჩასტი ოსობოგო ნაზნაჩენია), ისე ჟღერს და ისეთ კონტექსტში, რომ მკითხველს ზარავს თვით სახელწოდებაც

კი. ასეთი, სათქმელის შესაბამისი ემოციების გამოწვევა, რა თქმა უნდა, მწერლის მაღალი ოსტატობის კიდევ ერთი მაჩვენებელია.

ქაქუცა ჩოლოყაშვილი ქორწილში არაა, მაგრამ მისი სახელი ყველგან გაისმის. როგორც არაიშვიათად ხდება, აღრეულია ცნებები და ღირებულებები. გმირს ყაჩაღი ჰქვია და მკვლელს - გმირი. ამ უკუღმართობის დამკვიდრებას ხელს უწყობს და უმართავს უკუღმართი სისტემა. აკაკი ბაქრაძემ XX საუკუნის მწერლობას უწოდა მორგებული, შესაფერისი სახელი - მოთვინიერებული. საბჭოთა ხელისუფლება ათვინიერებდა და საკუთარი უკეთური მიზნებისთვის იმსახურებდა ცხოვრების ყველა სფეროს. ვისთვის მნელი იყო მტყუან-მართლის გარჩევა, ვინ შეგნებულად, ანგარებით დგებოდა ბოროტების სამსახურში. რომანში საბჭოთა პროპაგანდით გაბრუებული და შეცდენილი კომუნისტია განათლებული, წესიერი, ღირსეულ ოჯახში აღზრდილი არჩილი. სიმართლის გზიდან გადაცდენილი კომუნისტი თვითონ გვევლინება პროპაგანდისტად. მწერალი არჩილის პირით ახმოვანებს საბჭოთა ეპოქისთვის დამახასიათებელ, დღეს იმ ეპოქის სულის შესაცნობად ნიშანდობლივ ფრაზას: „თავადაზნაურობას ზურგზე ბოლი უნდა ვადინოთ!“ ილია ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობში“ აღბეჭდილია რევოლუციონერთა ერთ-ერთი ლოზუნგი: „თავადიშვილი კარგი რა არის, ცუდი რა იყოს?!“ ასე, ვულგარულად, სოციალური წარმომავლობით განისაზღვრებოდა ადამიანის ავ-კარგი. პარტიის დავალება გახლდათ, რომ გაენადგურებინათ თავადაზნაურობა - ერის პოლიტიკური, ფიზიკური, სულიერი, კულტურული ცხოვრების წინამძღოლი და წარმმართველი. ავტორის მიერ აქვე გამჟღავნებულია ამ სისასტიკის ნამდვილი საფუძველი. ერთი პერსონაჟი ამბობს, ოღონდ კი როგორმე შეინარჩუნონ ძალაუფლება, თავადაზნაურობას კი არა, საკუთარ დედასაც გამოსჭრიან ყელსო (არსენიშვილი 2019: 528). უნებლიეთ გვახსენდება კალე ფეოდოსიშვილის ის ავადსახსენებელი ლექსი, რევოლუციონერთა მანიფესტად რომ ჟღერდა.

როგორც აღვნიშნეთ, რომანში მხატვრული სიტყვით გაცოცხლებულია გეოგრაფიული გარემო, უპირველესად, ნადკვრის უბანი, გიგოსგორა - სისხლით გაჟღენთილი, უამრავი ცოდვის მომსწრე ადგილი. ქორწილში შეკრებილთ ქართველური (რუსთველური) სილამე, სიალალე, გულუბრყვილობა, მიმნდობლობა, სიკეთისა და კეთილშობილების რწმენა სძლეოვთ. ვერ წარმოუდგენიათ, რომ ვინმეს ყველაფრის კადრება შეუძლია, რევოლუციის დაყენება შეუძლია ადამიანზე მაღლა. მთელი ჩვენი ისტორია არა მარტო ფიზიკური, ზნეობრივი გმირობის მაგალითებითაა სავსე. ამ მსოფლმხედველობით გაზრდილთათვის მიუღებელი, უცხო, წარმოუდგენელია ბრძოლა და დაპირისპირება კი ზნეობის სულ მცირე ნორმების გათვალისწინების გარეშე.

ჩვენს დროშიც საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ზოგჯერ გულწრფელი პიროვნებებიც უნებურად მტრის წისქვილზე ასხამენ წყალს. ჩანს, ძალიან მნელია საკუთარ დროსა და გარემოში გმირის შემჩნევა და აღიარება. თხზულების ერთ ეპიზოდში ქართული სულის მქონე, ქეშმარიტი პატრიოტი - მირიანი - ქაქუცას კიცხავს. ქაქუცას სახელით ამ „სამეულმა“ უკვე რამდენი დახვრიტა! რა გახდა ეს ქაქუცა, სანამ ყველას არ

შემოინარცხებს, არ დადგება?! არც მოძალადეებს და არც მათ წინააღმდეგ მებრძოლებს ხალხი არ ადარდებს, ჩვენზე არავინ ფიქრობსო. ქაქუცაც ჩვენი, ხალხის მტერია, ცოლ-შვილზეც კი არ დარდობს - ეს ფორმულა უკვე ნიშნავს წინააღმდეგობის სულის ჩაკვლას, მეთაურის გაწირვას, რეალობასთან შეგუებას, კონფორმიზმს. უფრო შორს მიდის ეროვნული მოძრაობის წინამძღოლის განსჯაში ერთ-ერთი მექორწილე - რაზმადე. ქაქუცამ უნდა ჩააგოს ხმალი ქარქაშში, უნდა მოეშვას წანწალს, არ მისცეს მიზეზი და საბაზი ბოლშევიკებს, სისხლი ადინონ მოსახლეობასო (შდრ. აკაკი წერეთლის „ბაში-აჩუკის“ ის ეპიზოდი, რომელშიც ბაში-აჩუკის დასაჭერად მწყაშვილი სოფლებს აწიოკებს, რათა თვითონ მოსახლეობამ შეიპყროს ან არ შეიფაროს „ყაჩაღი“. დამპყრობლის ხერხები და მეთოდები, როგორც ჩანს, ყველა დროში ერთნაირია). რაზმადის შეხედულება, ცხადია, მარტო ინდივიდუალური კი არა, ერთი, მცირე ჯგუფის აზრია, თუმცა ქართველებში ჯერ კიდევ საღ აზრს მეტი იზიარებს. ამის გამომხატველია მელოს მიერ გულისხმიერი ხმით ნამღერი, თავისი შეთხზული „ქაქუცას სიმღერა“, რომელსაც ყველა აჰყვამ, წუთიერად თითქოს მთელი დარბაზი გაერთიანდა. როსტომ ჩხეიძის რომანში ქაქუცა ჩოლოყაშვილის განცხადება ასეთია: „ჩვენი ბრძოლა ისახავს მიზნად არა მიწების დაბრუნებას, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობასა და ეს ბრძოლა გაგრძელდება მანამ, სანამ ეს მიზანი არ აღსრულდება“ (ჩხეიძე 2009:135).

დიდი შთამბეჭდაობით, სიმართლითა და კაზმულსიტყვაობითაა დახატული ზ. არსენიშვილის თხზულებაში ქართველი არისტოკრატია. არაერთხელაა ჩამოთვლილი გვარები, რომელთა გახმოვანება ცალკე მელოდიაა, სულის მასალბუნებელი მუსიკაა. ამავე დროს ზუსტი სიტყვიერი ქსოვილითაა აღწერილი „ემშაკის შექმნილი“ სამეული, ბოროტების მანქანა, რომლისთვისაც არც კანონი არსებობს, არც სამართალი, ზნეობასა და სულიერებაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია.

შემთხვევითი არ არის ერთ-ერთი პერსონაჟის, სერჟის, უნდობლობა ახალი ცხოვრების დამამკვიდრებელთა მიმართ. შიში, მეტიც - ძრწოლა მათ წინაშე გამოწვეულია იმით, რომ უკვე უნახავს და გამოუცდია ახალმოწესეთა „კანონები“. ახლა თუ გადავრჩით, მერე მაინც ვერ გადავრჩებითო, უმტკიცებს ცოლს (შდრ.: ლეო ქიაჩელის „ჰაკი აძბადან“ - უჯუშ ემხას ძრწოლა რევოლუციური გემის გამოჩენის გამო).

ქაქუცას თანამგრძნობია არა მარტო თავადაზნაურობა, არამედ - მთელი მოსახლეობა. სამშობლოს სიყვარული, თავისუფლებისთვის ბრძოლა დანაშაულად მიიჩნევა „ჟამიან“ დროს. „წმინდათაწმინდას“ (რევოლუციური იდეების) სახელით იღვრება უდანაშაულო ადამიანთა სისხლი, „წმინდათაწმინდას“ სახელით ადენენ ხალხს ზურგზე ბოლს, „წმინდათაწმინდა“ ითხოვს „ახალი ქვეყნის შენებისთვის“ უზარმაზარ მსხვერპლს... დასახვრეტად გაყვანილები კი მღერაინ - სულის სიმაღლის დასტურად, დასტურად იმისა, რომ არსებობს ქვეყნად სიცოცხლეზე მაღალი ღირებულებები, რომ სამშობლო, მოყვასი, თავდადება არაა ფუჭი, ლიტონი სიტყვები. ავტორის გულისთქმას: „ღმერთო... ნუ გამოლევ მათ სიმღერას ამ არემარეზე, ნუ... ნუ...“ მკითხველიც აჰყვება. მწერალი განაგრძობს

მრავალსაუკუნოვან ქართულ ლიტერატურულ ტრადიციას და ამკვიდრებს აზრს, რომ „ნამდვილად სჭირდება ადამიანს მოყვასისთვის გვემა...“

ადამიანურ ტრაგედიად მიაჩნია 1924 წელს ბოლშევიკთა სასტიკი პასუხი აჯანყებულთა მიმართ ამერიკელ მწერალს ერიკ ლის, რომელიც ოცდაათი წლის განმავლობაში სწავლობდა XX საუკუნის საქართველოს ისტორიას (ლი 2024: 205).

ნოდარ მაჭარაშვილის მოთხრობა („ქეიფი სოლოლაკში“) ერთობ დინამიკური და ექსპრესიულია. მოვლენები სწრაფად ენაცვლება ერთმანეთს. ჩვენი ეროვნული გმირის, კოტე აფხაზის სახება შარავანდედით იმოსება არა მარტო როგორც ფიზიკურად მეზრდოლი, არამედ როგორც სულიერად ამაღლებული, ზნეობრივი პიროვნებისა. უზარმაზარი სახელმწიფო მანქანა ქვეშ მოიყოლებს და ჰყლეთ დამოუკიდებლობისათვის, მომავლისათვის მეზრდოლთ, მაგრამ საშვილიშვილო, თაობებისთვის გადაცემული მიზანი და თავგანწირვის მაგალითი სადავოს არ ხდის, რომ ნამდვილი გამარჯვება სწორედ რეჟიმის მიერ დახვრეტილებს ეკუთვნით.

დასკვნა

შეიძლება ითქვას, რომ ორივე თხზულებაში სიმართლითა და მხატვრული დამაჯერებლობითაა ასახული ჩვენი ისტორიის ერთი ტრაგიკული ფურცელი. თუ ზაირა არსენიშვილის ერთ, მოზრდილ ეპიზოდში უშუალოდ 1924 წლის სისხლიანი დღეებია აღბეჭდილი, ახალგაზრდა მწერლის, ნოდარ მაჭარაშვილის მოთხრობაში ასევე ტრაგიკული 1923 წელია უკუფენილი. ორივე ნაწარმოები გაფრთხილებაა. ერთში დოკუმენტებზე დაყრდნობით, მეორეში უფრო ფართო წარმოსახვით მოწოდებულია თავისუფლების იდეა. ნაჩვენებია, რომ ძალადობა მხოლოდ დროებით თუ გაიმარჯვებს რეალობაში, მარადიული და უკვდავი კი მაღალი სულიერებაა, რომლისთვისაც სიცოცხლეც ღირს და სიკვდილიც.

გამოყენებული ლიტერატურა

არსენიშვილი 2019 – ზ. არსენიშვილი, ვა, სოფელო. თბილისი, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2019.

ლი 2024: – ე. ლი, 1924 წლის აჯანყება: საქართველო და დემოკრატიული სოციალიზმის დაბადება (თარგმანი ნინო ბარძიმიშვილისა). თბილისი, 2024.

მაჭარაშვილი 2022 – ნ. მაჭარაშვილი, ქეიფი სოლოლაკში. თბილისი, ნოდარ დუმბაძის გამომც., 2022.

მთვარელიძე 2024 – მ. მთვარელიძე, 1924 წლის აგვისტოს სისხლიანი დღეები ხაშურის მუნიციპალიტეტში. თბილისი, გამომც. „უნივერსალი“, 2024.

ჩხეიძე 2009 – რ. ჩხეიძე, შავი ჩოხა (ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ცხოვრების ქრონიკა), თბილისი, 2009.